

*Мартинчук Юлія Петрівна, студентка I курсу
спеціальності «Середня освіта (Історія)»
факультету філософії та суспільствознавства*

*Науковий керівник:
к.і.н., зав.кафедри кафедри історії та філософії історії
Тицький Сергій Іванович*

«Ідеологія українського дисидентства 1960 -1970-х років»

Дисидентський рух - це рух за демократизацію суспільства, дотримання прав і свобод людини, який виникає в період деєталінізації радянського суспільства. В Україні цей опозиційний рух набув характерного національного забарвлення і був спрямований на вільний розвиток української мови та культури, право власної української держави.

Вивчення цієї проблеми залишається актуальним і сьогодні, оскільки окремі погляди дисидентів мають значення і для сучасної незалежної України. Національна свідомість українського суспільства лише перебуває в процесі адаптації до вимог інформаційно-індустріального суспільства та збереження національної ідентичності в умовах глобалізації

Завдання нашого дослідження полягало у виявленні особливостей дисидентського руху в Україні на різних етапах його еволюції.

Поширення дисидентства у 1960-1980-х рр., розповсюдження опозиційних настроїв серед різних верств населення України стало своєрідною реакцією на згорання процесу деєталінізації радянського суспільства, бездержавний статус України, утиски національного культурно-духовного життя, серйозні порушення конституційних норм щодо свободи совісті й віросповідань, істотні прорахунки у галузі соціально-економічної політики КПРС [1, с.189].

Провідне місце серед опозиційних сил у 1960-1980-х рр. займали український національно-визвольний рух (національно-орієнтоване дисидентство), рухи національних меншин (кримськотатарський та єврейський національні рухи за повернення на історичну Батьківщину), рух за свободу совісті (релігійне дисидентство), рух за соціально-економічні права [1, с.190].

Наприкінці 1950-х років з'явилася нова течія, що уособлювала цілий етап розвитку українського національного руху. Вона дістала назву руху «шістдесятників». Основу його складали молоді люди, розбуджені хрущовською «відлигою» – видатні поети, письменники, художники, публіцисти, історики: Іван Світличний, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Іван Драч, Ліна Костенко, Ірина Стасів-Калинець, Ігор Калинець, Василь Стус, Валерій Шевчук, Алла Горська, Людмила Семикіна, Опанас Заливаха, Галина Севрук, Стефанія Шабатура, Іван Дзюба, Валентин Мороз, В'ячеслав Чорновіл, Святослав Караванський, Євген Сверстюк, Михайло Брайчевський та інші. Основне спрямування руху – боротьба з русифікацією, відродження національної культури. Першими культурницькими організаціями стали Клуби творчої молоді (КТМ).

Головною заслугою шістдесятників є зруйнування утопії про «нову» радянську культуру, про «нову» радянську людину і повернення до загальносвітової культури. Поверталися загальнолюдські цінності: віра в Бога, Душа, Вічність. Рух шістдесятників пройшов складний еволюційний шлях від культурологічного нонконформізму до відвертого громадянського протистояння владі [3].

В історії українського національно-визвольного руху простежуються два етапи розвитку. Якщо на першому етапі (друга половина 1950-х - середина 1960-х рр.) протести здебільшого носили анонімний характер, здійснювались у вигляді розповсюдження листівок, національної символіки, то на другому (з середини 1960-х-1970-ті рр.) надзвичайно важливим у діяльності руху опору стало вироблення легальних форм боротьби. Останнє знайшло своє вираження в широкій петиційній кампанії («Лист 78-ми»,

«Лист 139-ти»), відкритих акціях протесту (демонстрації в кінотеатрі «Україна» на прем'єрі фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» 14 вересня 1965 р.; біля пам'ятника Т. Шевченку у Києві, акти самопожертви — самоспалення, здійснені В. Макухою, О. Гірником, М. Береславським), формуванні громадських організацій на захист окремих політв'язнів («Громадський комітет на захист Ніни Строкатової» (1971 р.), створенні у листопаді 1976 р. Української Гельсінської групи (УГГ), яка діяла на основі підписаних радянським керівництвом Гельсінських угод (1975 р.) [1, с.192].

Діяльність УГГ була спрямована на захист прав і свобод людини від зловживань з боку влади, оборону національних прав України. Звідси й походила назва «правозахисний рух». То був самозахист суспільства від деспотизму чиновницької бюрократії. Засновниками цих груп стали люди, які не лише вирости в радянській дійсності, але й пережили війни, геноцид, ув'язнення невинних.

УГГ заснували в Києві 10 провідних діячів українського правозахисного руху. Їх керівником був киянин М. Руденко 1920 р. народження, відомий український поет і прозаїк, автор понад двох десятків книг [4, с.130].

У зверненнях до влади ми бачимо цілком обґрунтовані звинувачення в переслідуванні творчої інтелігенції. В антології текстів дисидентів, в «Листі 139» зустрічаємо такі слова: «Протягом останніх кількох років у Радянському Союзі провадяться політичні процеси над молодими людьми з середовища творчої і наукової інтелігенції. Ми занепокоєні цими процесами з ряду причин.

Насамперед нас не може не тривожити те, що під час проведення багатьох із цих процесів порушувалися в закритому порядку - всупереч тому, що прямо і недвозначно гарантоване Конституцією СРСР, Конституціями союзних республік та їх кримінальними кодексом. Мало того, закритий характер процесів сприяв порушенню законності в самому перебігу судових доходжень» [2, с. 240].

Для руху опору 1960-ті роки пройшли під знаком самвидаву. Самвидав був не просто інтелектуальним підґрунтям опору, але й чи не найголовнішою формою його існування. До виникнення й розвитку інших проявів духовного «андеграунду» (рок-музика, поп-арт та ін.) він був єдиною, найбільш структурованою, формою духовної опозиції. 1960-ті роки стали епохою розквіту самвидаву. Він мав досить потужні інтелектуальні сили, склалася певна схема його розповсюдження (хоча відбувалося це переважно стихійно, розширювалася його тематика, він виходив за кордон СССР [5, с. 88].

Отже, особливостями дисидентського руху в Україні ми можемо назвати його національну спрямованість; широкомасштабний рух представників культури та мистецтва (шістдесятників); активний рух за свободі совісті, який включав боротьбу не лише з атеїстичною радянською державою, а й з Московським патріархатом; широке розповсюдження самвидаву та вихід його за межі СРСР, що виносило проблеми українського суспільства на міжнародний рівень; еволюцію від анонімних до відкритих форм протесту.

Список використаної літератури:

1. Бажан О.Г. Опозиційний рух в Україні в умовах системної кризи СРСР // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – 2005. – №31. – С. 189-199.
2. Дисиденти. Антологія текстів / Упоряд.: О. Сінченко, Д. Стус, Л. Фінберг; Наук. ред. О. Сінченко. Національний університет «Києво-Могилянська академія», Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства, Центр європейських гуманітарних досліджень; Український католицький університет, Інститут релігії та суспільства. – К.: Дух і Літера, 2018. – 656 с.
3. Захаров Б. Є. Напрями і течії дисидентського руху в Україні (1956–1987) // Електронний ресурс. Режим доступу: <file:///C:/Users/www.ttshop.com.ua/Downloads/794%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81>

[%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1649-1-10-20150126.pdf](#) (Дата звернення 23.03.2021 р.

4. Курносов Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр. XX ст.). – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – 221 с.
5. Касьянов Г.В. Незгодні. Українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. – К.: «Либідь», 1995. – 224 с.